

THEATER

EEN TROPISCHE BOOM VAN HAAT TIERT WELIG

JAN RITSEMA REGISSEERT AMSTERDAMS EERSTELING

De uit *Publiekstheater* en *Centrum* gevormde *Toneelgroep Amsterdam* laat er geen gras over groeien: wanneer U dit nummer van de *Uitkrant* ontvangt, is zijn eerste voorstelling – in *'Bellevue'* – al gaande: *'Boom uit de tropen'* van de Japanse auteur *Yukio Mishima* (voor data zie *Agenda*). Met regisseur *Jan Ritsema* – tevens één vande artistieke leiders van *TA* – hebben we een boeiend gesprek over deze première voor Nederland van een stuk uit 1950 gehad.

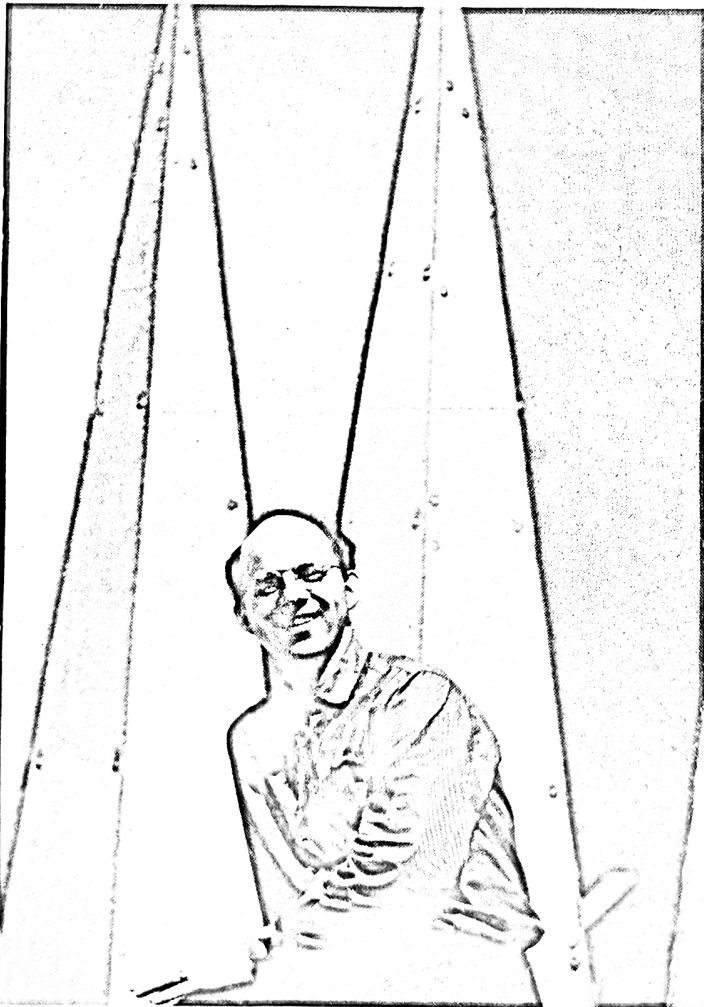
Hoewel *'Boom uit de tropen'* een Japans stuk is, stamt het uit Frankrijk, waar de schrijver – in 1960 publiekelijk via de TV door zelfmoord gestorven – toen woonde. Het is gebaseerd op een Frans krante-bericht. *'Mishima was de man van de moderne Noh-spelen,'* aldus Ritsema, 'maar in dit stuk gaf hij zichzelf de opdracht het klassiek te componeren. Dat wil dus zeggen: eenheid van tijd, plaats en handeling. Hij was zeer geïmponeerd door westelijke klassieken, vooral door *Racine*. Hij noemde dit stuk zelf 'mijn Japanse *Elektra*'. Alle elementen van de antieke tragedie zitten er inderdaad in.'

DOOD EN LIEFDE

De personages in het stuk zijn moeder *Ritsuko*, vader *Keisaburo*, dochter *Ikuko*, zoon *Isamu* en tante *Nobuko*. De dochter is doodziek en wenst dat vóór haar verscheiden haar broer de moeder vermoordt. Zij praat haar broer in, dat die moeder hem de vader zou willen laten vermoorden. En tante, die al weduwe is, doet weliswaar alsof zij – gelijk *Oranje Hein* bij *Herman Bouber*: 'ik bin maar angetrouwd' – erbuiten staat, maar – zegt Jan Ritsema – 'zij heeft uitdrukkelijk belang bij de dood van *Isamu*, het meisje'. Zo waart de achterklap en de dreiging van de dood door hun huis en door het hele stuk: 'de boom uit de tropen kan welig tieren, omdat iedereen het met iedereen probeert. Er is zoveel hypocriets in de familie, ondanks het feit dat men elkaar in de ogen ziet en tegenover elkaar van zijn hart bepaald geen moordkuil maakt'. Jan Ritsema omschrijft het stuk dan ook als 'een vat vol tegenstellingen, waarin ik mijzelf trouwens ten zeerste herken. Men is tegelijkertijd lief en hard. Een voor mij typisch thema: het samengaan van geweld, dood en liefde. Ik houd van de *unverflore*n taal die *Mishima* zijn personen in de mond legt. Net als in *Marlowes 'Edward II'*, dat ik dit seizoen

ook ga regisseren. Ik houd van de directe taal, het hard met elkaar omgaan van mensen. Men doet niet ingewikkeld over hetgeen men van elkaar vindt.' Omdat deze hardheid zich voltrekt in een

fraaie, bijna poëtische taal, vragen we Ritsema wat de toon van zijn voorstelling gaat worden. Na lang nadenken en her-formuleren komt hij tot het volgende antwoord: 'Ik heb tegen iedereen gezegd, dat het hoogstens

Jan Ritsema

een zweem van Japan mag hebben wat we met elkaar doen. Wel heb ik de Japanse namen aangehouden, er is verder geen woord in geschrapt, het stuk is stereotyp Japans, maar tegelijkertijd universeel van inhoud. De familie is direct in wat ze zeggen, indirect in hun omgang met elkaar. Dat is de tegenstelling tussen oprecht en in-vals. Wat doe ik, nu je naar de toon vraagt?: de spelers heel oprecht, helder, elk woord laten zeggen. Maar omdat ze het meestal niet over koetjes en kalfjes hebben, elkaar dood willen hebben, er veel haat is, hebben die woorden en zinnen meestal een gedrevenheid. De hele familie loert op elkaar. In hun gedrag zijn ze onberekenbaar, er is een grote mate van grilligheid ten opzichte van elkaar. En dus klinkt het niet eenduidig. Ik besteed heel veel tijd aan het precies zeggen wat er staat, aan het niet emotioneel spelen. Ik probeer alles in een zin hoorbaar te laten maken, via gevarieerd acteren. Wat noten in de muziek zijn, is de taal voor de toneelmakers. De variaties moeten deels komen uit wat ze zeggen. Het moet waar klinken en niet gespeeld. Het is *killing*, vaak eventjes gevat in *charme*.'

Ritsema's regie gaat voorts uit van de visie dat 'ze allemaal even schuldig zijn aan de bloei en groei van die boom uit de tropen, die zo welig in de familie tiert'. De regisseur citeert *Ikuko* die in het begin van het stuk al zegt: 'Hier in huis doet iedereen zijn best om de haat in zijn hart te laten groeien, zoals een boom in de grond'. Waarbij het 'gevangen zitten tussen 2 vrouwen' door Ritsema 'een voor *Mishima* typisch thema' wordt genoemd: 'Hij werd al heel jong bij zijn grootmoeder opgevoed, en toen hij tenslotte na haar dood toch bij zijn moeder dreigde te moeten leven, ging hij maar gauw trouwen, sloot hij een contract met zijn vrouw. Die weer niet kon opschieten met zijn moeder, en omgekeerd idem dito. Hij liet zijn werk het eerst aan zijn moeder lezen.'

OORSPRONKELIJK

U gaat in deze versie, die dankzij de expertise van *Loes Goedbloed* – zij heeft de oorspronkelijke Japanse tekst kritisch vergeleken met de Franse vertaling, waaruit *Pieter Kottman* het in het Nederlands heeft overgezet – het meest dat oorspronkelijke nabij komt, ondanks het hangende Noodlot 'toch geen Griekse tragedie zien. Qua *entourage* is er geen zo te zeggen oer-relatie tussen de figuren, het is een hedendaags gezin. Er is de berekening en helderheid van deze tijd'.

Kitty Courbois speelt de tante, *Margo Dames* de dochter, *Alexandra van Marken* de moeder, *Hans Kesting* de vader en *Wilfred Klaver* de zoon. *Charles Vandenhove*, een Waal van internationale reputatie, ontwierp de o.l.v. *Paul Gallis* uitgevoerde decors en kostuums.

